

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий медичний інститут
Кафедра стоматології**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор ННМІ

_____ Андрій ЛОБОДА
« ____ » _____ 2026 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕРАПЕВТИЧНА СТОМАТОЛОГІЯ

Галузь знань	22 «Охорона здоров'я»
Складник освіти	Післядипломна освіта, первинна спеціалізація
Спеціальність	Стоматологія
Попередня освіта	Ступінь магістра за спеціальністю 221 «Стоматологія»

Розробник:

д. мед. н., професор, професор кафедри стоматології Лахтін Ю.В.;
д-р філ., асистент Звягін Сергій Миколайович;
асистент Личко Світлана Олександрівна

Програму обговорено і схвалено на засіданні кафедри стоматології протокол № 12 від 13.05.2026 р.

Суми 2026

**ДАНИ ПРО РЕЦЕНЗУВАННЯ ТА ПОГОДЖЕННЯ
РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

Розробник:

_____, _____
(прізвище, ініціали) (вчений ступінь та звання, посада)

Рецензування програми дисципліни	робочої навчальної дисципліни Прізвище, ініціали, посада рецензента або дата і номер протоколу засідання експертної ради роботодавців
Розглянуто та схвалено на засіданні робочої проектної групи (РПГ) освітньої програми ²⁾ « _____ » (назва освітньої програми)	протокол від _____ № _____ Керівник РПГ (гарант освітньої програми) _____ (підпис) _____ (прізвище, ініціали)
Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри стоматології (назва кафедри)	на засіданні кафедри стоматології «13» травня 2026 р. (протокол № 12) Завідувач кафедри _____ (підпис) Звягін С.М. (прізвище, ініціали)

І СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Загальна інформація про навчальну дисципліну	
Повна назва навчальної дисципліни	Терапевтична стоматологія
Повна офіційна назва закладу вищої освіти	Сумський державний університет
Повна назва структурного підрозділу	Кафедра стоматології
Розробник(и)	Лахтін Юрій Володимирович Звягін Сергій Миколайович Личко Світлана Олександрівна
Рівень вищої освіти	Післядипломна освіта, первинна спеціалізація
Семестр вивчення навчальної дисципліни	Згідно календарного плану 2026 р.
Обсяг навчальної дисципліни	132 години (лекцій – 8, семінарів - 28, практичні заняття - 96)
Мова(и) викладання	Українська
2. Місце навчальної дисципліни в освітній програмі	
Статус дисципліни	Обов'язкова
Передумови для вивчення дисципліни	Ступінь магістра за спеціальністю 221 «Стоматологія»
Додаткові умови	Відсутні
Обмеження	Відсутні
3. Мета навчальної дисципліни	
Розуміти принципи організації стоматологічної допомоги, знати і виконувати обстеження стоматологічного хворого, вміти визначати діагноз, проводити лікування захворювань зубів і слизової оболонки порожнини рота у дорослих відповідно до професійних стандартів.	
4. Зміст навчальної дисципліни	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Карієс зубів, некаріозні ураження. 2. Ускладнення карієсу. 3. Захворювання тканини пародонта 4. Захворювання СОПР. 	
5. Очікувані результати навчання навчальної дисципліни	
Після успішного вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти зможе знати і вміти :	
РН1.	Знати основні та допоміжні методи дослідження стоматологічного хворого.
РН2.	Знати сучасні уявлення про етіологію і патогенез карієсу, клініку, диференційну діагностику і лікування карієсу, помилки й ускладнення в діагностиці та лікуванні карієсу.
РН3.	Знати етіологію, патогенез запалення пульпи зуба; класифікацію, клініку, диференційну діагностику, методи лікування різних форм пульпіту в дорослих;

	помилки й ускладнення в діагностиці та лікуванні пульпітів, запобігання та їх усунення.
РН4.	Знати етіологію, патогенез, періодонтитів; клініку, диференційну діагностику, методи лікування гострих і хронічних форм періодонтиту; помилки й ускладнення при діагностиці та лікуванні періодонтиту, запобігання та їх усунення.
РН5.	Знати діагностику, лікування і профілактика некаріозних уражень зубів.
РН6.	Знати сучасні відновлювальні та пломбувальні матеріали, адгезивну техніку реставрації, матеріали для заповнення корневих каналів.
РН7.	Знати сучасні уявлення про етіологію, патогенез хвороб пародонта; класифікацію, клініку, діагностику, диференційну діагностику, методи комплексного лікування хвороб пародонта; помилки в діагностиці та лікуванні хвороб пародонта, ускладнення та їх усунення.
РН8.	Знати методи професійної гігієни порожнини рота при хворобах пародонта.
РН9.	Знати етіологію, патогенез, клініку, діагностику, диференційну діагностику, лікування захворювань слизової оболонки порожнини рота: травматичні ушкодження, інфекційні, інфекційно-алергічні захворювання, ураження слизової оболонки ротової порожнини при інтоксикаціях, гіпо- та авітамінозах, захворюваннях крові, ендокринної, серцево-судинної, нервової систем, шкіри, шлунково-кишкового тракту, колагенозах, дерматозах, передракові захворювання.
РН10.	Знати етіологію, патогенез, клініку, діагностику, диференційну діагностику, лікування захворювань губ та язика у дорослих.
	Після успішного вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти зможе вміти :
РН11.	Вміти провести клінічне та інструментальне обстеження стоматологічного хворого.
РН12.	Вміти визначати діагноз, проводити лікування і здійснювати профілактику карієсу у дорослих.
РН13.	Вміти визначати діагноз, проводити лікування пульпіту і періодонтиту у дорослих.
РН14.	Вміти визначати діагноз, проводити лікування і здійснювати профілактику некаріозних уражень твердих тканин зуба у дорослих.
РН15.	Вміти застосовувати адгезивну техніку реставрації, сучасні пломбувальні матеріали, ендодонтичні технології та пристосування.
РН16.	Вміти визначати діагноз, проводити лікування і здійснювати профілактику хвороб пародонта, проводити професійну гігієну порожнини рота.
РН17.	Вміти визначати діагноз, проводити лікування і здійснювати профілактику захворювань слизової оболонки порожнини рота: травматичні ушкодження, інфекційні, інфекційно-алергічні захворювання, ураження слизової оболонки ротової порожнини при інтоксикаціях, гіпо- та авітамінозах, захворюваннях крові, ендокринної, серцево-судинної, нервової систем, шкіри, шлунково-кишкового тракту, колагенозах, дерматозах, передракові захворювання.
РН18.	Вміти визначати діагноз, проводити лікування і здійснювати профілактику захворювань губ та язика в дорослих.

6. Роль навчальної дисципліни у досягненні програмних результатів

Програмні результати, досягнення яких забезпечує навчальна дисципліна:

- ПК 01. Спроможність виконувати медичні та стоматологічні маніпуляції, відповідно до професійних стандартів.
- ПК 02. Спроможність планувати та проводити заходи із профілактики захворювань органів і тканин ротової порожнини та щелепно-лицевої ділянки.
- ПК 03. Спроможність до проектування процесу надання медичної допомоги: визначати діагноз, план, види та принципи лікування захворювань органів і тканин ротової порожнини та щелепно-лицевої ділянки.
- ПК 04. Спроможність визначати раціональний режим праці, відпочинку, дієти у хворих при лікуванні захворювань органів і тканин ротової порожнини та щелепно-лицевої ділянки.
- ПК 05. Спроможність визначати тактику ведення пацієнтів із захворюваннями органів і тканин ротової порожнини та щелепно-лицевої області з супутніми соматичними захворюваннями.
- ПК 06. Спроможність проводити лікування основних захворювань органів і тканин ротової порожнини та щелепно-лицевої ділянки.
- ПК 07. Спроможність до організації та проведення скринінгового обстеження в стоматології.
- ПК 08. Спроможність до організації і проведення реабілітаційних заходів та догляду у пацієнтів із захворюваннями органів ротової порожнини та щелепно-лицевої ділянки.
- ПК 09. Вміння визначати тактику, методи та надавати екстрену медичну допомогу.
- ПК 10. Вміння впроваджувати сучасні методи діагностики і лікування.
- ПК 11. Спроможність вести нормативну медичну документацію.

7. Роль навчальної дисципліни у формуванні соціальних навичок

Загальні компетентності та соціальні навички, формування яких забезпечує навчальна дисципліна:

- ЗК 01. Знання основ законодавства України про охорону здоров'я та їх застосування у щоденній практиці.
- ЗК 02. Здатність до абстрактного мислення, пошуку, аналізу, синтезу, опрацювання інформації, зокрема з різних джерел та у взаємозв'язку зі своєю сферою діяльності.
- ЗК 03. Спроможність до самооцінки власних досягнень та підвищення їх рівня.
- ЗК 04. Спроможність усно і письмово спілкуватися державною мовою при заповненні медичної документації та спілкуванні з пацієнтами.
- ЗК 05. Уміння використовувати інформаційно-комунікаційні технології, володіння навичками роботи з комп'ютерною технікою.
- ЗК 06. Спроможність до критичного мислення, аналізу та вирішення ситуативних проблем в медичній практиці.
- ЗК 07. Дотримання деонтологічних норм у професійній діяльності (належна професійна поведінка).
- ЗК 08. Спроможність реалізувати систему знань і практичних умінь щодо забезпечення здорового способу та безпеки власного життя і пацієнтів, сприяти усуненню його негативних впливів на здоров'я суспільства, сприяти підвищенню якості життєво важливих складових (вода, повітря, харчові продукти і т. д.).
- ЗК 09. Демонстрування соціальної активності та відповідальної громадянської позиції у лікарській діяльності.
- ЗК 10. Спроможність збирати медичну інформацію про пацієнта і аналізувати клінічні дані.
- ЗК 11. Спроможність інтерпретувати результат лабораторних та інструментальних досліджень.
- ЗК 12. Спроможність діагностувати: визначати попередній, клінічний, остаточний, супутній діагноз, невідкладні стани.

ЗК 13. Спроможність до визначення тактики, методів та надання екстреної медичної допомоги, домедичної допомоги за міжнародними протоколами.

ЗК 14. Знати покази, протипокази, побічні дії препаратів які використовуються в лікарській практиці та побічну дію з боку препаратів, які приймаються пацієнтом системно.

8. Види навчальних занять

Лекції:

Діагностика і вибір методу лікування пульпіту на основі патогенетичних особливостей різних форм запалення

Сучасні методи комплексної терапії періодонтитів , ускладнення і помилки при ендодонтичних втручаннях

Сучасні погляди на етіологію, патогенез патології тканин пародонта. Загальні принципи лікування хворих з патологією тканин пародонта

Діагностика уражень слизової оболонки ротової порожнини різного генезу. Тактика лікаря-стоматолога.

Семінари:

Сучасні методи діагностики, диференційної діагностики і лікування карієсу зубів

Сучасні методи діагностики, диференційної діагностики і лікування пульпітів

Сучасні методи діагностики, диференційної діагностики і лікування періодонтитів

Помилки та ускладнення в діагностиці та лікуванні ускладненого карієсу зубів

Адгезивна техніка реставрації зубів

Помилки й ускладнення в застосуванні сучасних пломбувальних матеріалів

Диференційна діагностика хвороб тканин пародонта

Методи комплексного лікування захворювань тканин пародонта

Особливості обстеження хворих із патологією СОПР

Діагностика пухирних, ерозивних, виразкових уражень СОПР. Принципи лікування

Вади і захворювання язика. Етіологія, клініка, діагностика, принципи лікування

Захворювання губ. Етіологія, клініка, діагностика, принципи лікування

Передракові захворювання СОПР і червоної кайми губ.

Фізичні методи в комплексному лікуванні основних стоматологічних хвороб

Практичні заняття:

Робота в кабінеті терапевтичної стоматології

Розбір хворих з ураженням твердих тканин зубів, пародонта і слизової оболонки ротової порожнини.

10. Методи та критерії оцінювання

10.1. Критерії оцінювання

Відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я України від 22 червня 2021 року № 1254 «Про затвердження Положення про інтернатуру, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 17 серпня 2021 року за № 1081/36703.

Виконання програми інтернатури засвідчується заліковими відомостями (відомостями обліку відвідувань та успішності інтерна), які подаються кафедрами закладу вищої освіти, що здійснює підготовку інтернів, до деканату факультету (дирекції навчально-наукового інституту) післядипломної освіти або відділу інтернатури не пізніше, як за тиждень до початку атестації.

Допуск інтернів до проведення атестації для визначення знань та практичних навичок з присвоєнням професійної кваліфікації оформлюється наказом керівника закладу вищої освіти, що здійснює підготовку інтернів.

Для кожної компетенції, практичної навички визначаються в кожному

з діапазонів від «А» до «D»:

A: Має знання, описує .

B: Виконує, керує, демонструє під наглядом.

C: Виконує, керує, демонструє самостійно.

D: Вчить або контролює інших у виконанні, управлінні, демонстрації.

Практичні навички/компетентності (терапевтична стоматологія)			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур (за можливості визначення)
1.	Оцінка стану м'яких тканин обличчя, лімфатичних і слинних залоз, твердих тканин зуба, пародонта і слизової оболонки порожнини рота	C	120
2.	Електроодонтодіагностика	C	20
3.	Визначення індексів гігієни порожнини рота	C	35
4.	Пародонтальні діагностичні проби (Писарева-Шіллера, вакуумна, Парма та ін.)	C	20
5.	Спеціальні методи дослідження: - цитологічне дослідження - ортопантомографія - контактна рентгенографія - радіовізіографія - 3D рентгенографія - гальванометрія - апекслокація та ін.	C	15
6.	Препарування каріозних порожнин	C	60
7.	Відновлення зубів з каріозними порожнинами усіх класів	C	60
8.	Лікування пульпіту вітальним методом	B	10
9.	Лікування пульпіту девітальним методом	C	5
10.	Лікування різних форм періодонтиту	B	5
11.	Інструментальна обробка кореневих каналів	C	35
12.	Обтурація кореневих каналів	B	35
13.	Видалення зубного нальоту, каменя (механічним та апаратним методом)	C	50
14.	Місцеве терапевтичне лікування захворювань тканин пародонта	B	20
15.	Навчання гігієни порожнини рота	C	20
16.	Лікування захворювань слизової оболонки порожнини рота, губ та язика	B	5

10.2 Методи поточного формативного оцінювання

1. Заходи з оцінювання результатів проходження інтернатури складаються з поточного, проміжного та підсумкового оцінювання (атестація).

2. Поточне оцінювання здійснюється керівниками груп інтернів закладів вищої освіти шляхом контролю за рівнем оволодіння компетентностями, зазначеними у відомості обліку відвідувань та успішності, яка є додатком до програми підготовки в інтернатурі.

3. У разі, якщо за результатами поточного оцінювання встановлено, що базою стажування не надано необхідного обсягу роботи відповідно до програми підготовки в інтернатурі, вирішується питання із зміни бази стажування.

4. Проміжне оцінювання здійснюється:

профільною кафедрою закладу вищої освіти за результатами проходження освітньої частини програми підготовки в інтернатурі;

куратором інтернів у закладі охорони здоров'я, в якому проходила практична частина програми підготовки в інтернатурі, з метою перевірки ступеня оволодіння відповідними компетентностями по завершенню вивчення кожного курсу практичної частини програми підготовки в інтернатурі.

5. Результати проміжного оцінювання ступеня оволодіння відповідними компетентностями фіксуються у відомості обліку відвідувань та успішності та враховуються під час підсумкового оцінювання за шкалою відповідно до вимог програми підготовки в інтернатурі за конкретною спеціальністю.

10.3 Методи підсумкового сумативного оцінювання

По закінченню строку підготовки в інтернатурі інтерни проходять підсумковий контроль у формі атестації для визначення знань і практичних навичок з присвоєнням професійної кваліфікації.

Підсумкове оцінювання (атестація) інтернів включає:

1) ліцензійний інтегрований іспит «Крок 3»;

2) іспит з оволодіння практичними навичками, по закінченню якого проводиться співбесіда зі спеціальності.

Проведення ліцензійного інтегрованого іспиту «Крок 3»:

1) іспит «Крок 3» є стандартизованою формою контролю набуття інтерном компетентностей, визначених програмою навчання в інтернатурі, та оцінювання таких компетентностей. Іспит «Крок 3», як перший етап атестації, розробляється та проводиться державною організацією «Центр тестування професійної компетентності фахівців з вищою освітою напрямів підготовки «Медицина» і «Фармація» при Міністерстві охорони здоров'я України» на основі технологій стандартизованого тестування у письмовій (бланковій) або комп'ютерній формах (в останньому випадку з дотриманням законодавства із захисту інформації). Форма проведення іспиту «Крок 3» визначається Центром тестування при МОЗ.

Іспит з оволодіння практичними навичками та співбесіда зі спеціальності:

1) оволодіння практичними навичками перевіряється шляхом виконання інтерном трьох пакетів практичних завдань та ситуаційних задач відповідно до Програми навчання в інтернатурі;

2) зміст іспиту базується на визначеному програмою підготовки інтерна переліку практичних навичок та умінь, якими повинен оволодіти лікар (фармацевт)-спеціаліст відповідної спеціальності, та їх необхідної кількості (повторюваності для оволодіння);

3) оцінка іспиту з оволодіння практичними навичками та вміннями іспиту здійснюється за системою оцінювання, визначеною у Програмі навчання в інтернатурі;

4) для проведення іспиту з оволодіння практичними навичками та вміннями залучають реальних, стандартизованих або віртуальних пацієнтів, манекени, фантоми, прилади, обладнання, набори даних, ситуаційні завдання, з урахуванням особливостей кожної конкретної спеціальності;

5) результати іспиту з оволодіння практичними навичками та вміннями оформлюється протоколом засідання атестаційної комісії та доводиться до відома інтернів одразу після закінчення засідання комісії.

11. Ресурсне забезпечення навчальної дисципліни

11.1 Засоби навчання	Спеціалізований стоматологічний кабінет з стоматологічною установкою, необхідними приладами і інструментарієм відповідно до переліку виконуваних практичних навичок.
11.2 Інформаційне та навчально- методичне забезпечення	<p style="text-align: center;">РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА</p> <p style="text-align: center;">Основна</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Clinical manifestations and differential-diagnostic criteria of uncarious lesions of teeth: textbook / S.I. Boitsaniuk, O.P. Andriyishyn, M.O. Levkiv, N.V. Manashchuk, N.V. Chornij // Ternopil. – 2021. - 125 P. 2. Dental caries and its complications in tables and schematic diagrams: textbook/ S.I. Boitsaniuk, M.O. Levkiv, I.Ya. Tsvyntarna, I.V. Antonyshyn // Ternopil -2022 - PE Palyanytsya V.A.,- 151p. 3. Diseases of the lips: manual O.V. Rybalov T.A. Petrushanko I.Yu. Litovchenko Yu.V. Sidash Poltava, 2019 - 276 p. 4. Oral mucosa/ M.A. Luchynskij, Hasyuk N.V., Zaliznjak M.S., Boitsaniuk S.I., Manashchuk N.V., Pohoretska Kh.V., Patskan L.O., Levkiv M.O., Antonyshyn I.V., Tsvyntarna I.Ya., Chornij N.V., Sukhovolets I.O., Ph.D. Drevnits'ka R.V., Ph.D. Radchuk V.B.// Ternopil – 2022, 36p. 5. Tkachenko I.M, Marchenko I.Y., Shundrik M.A. Algorithms of practical skills in propaedeutics of therapeutic dentistry /– Poltava: «ASMI», 2021. – 160 s. 6. Ендокринологія у стоматологічній практиці: навчальний посібник Полтава, Видавець Говоров С.В. /За ред. А. К. Ніколішин, Л.Є. Бобирьова, 2021. – 176 с. 7. Манащук Н.В., Чорній Н.В., Лучинський М.А, Бойцанюк С.І. та ін. Практикум з курсу пародонтології: навч. посібник / Тернопіль, Укрмедкнига, 2020. – 108 с. 8. Пропедевтика дитячої терапевтичної стоматології : підручник /Л.О.Хоменко, О.І.Остапко, Н.В. Біденко та ін. ; за ред. проф. Л.О. Хоменко. – 2-е вид., виправл. та доповн. – Київ : Книга-плюс, 2021. –312 с. 9. Профілактика стоматологічних захворювань : навч. посіб. / Н. І. Смоляр, О. М. Гуменюк, Т. П. Кравець та ін. ; за заг. ред.: Н. І. Смоляр, О. М. Гуменюк. — Львів : Магнолія 2006, 2023. — 368 с. 10. Терапевтична стоматологія: у 4 томах. Том 2.Терапевтична стоматологія: підручник /М.Ф. Данилевський, А.В. Борисенко, Л.Ф. Сідельнікова та ін. — 4-е видання.-2020.-с.456 11. Терапевтична стоматологія: у 4 томах. Том 2.Терапевтична стоматологія: підручник / М.Ф.Данилевський, А.В. Борисенко, Л.Ф. Сідельнікова та ін. — 4-е видання.-2020.-с.456. 12. Терапевтична стоматологія: у 4 томах. Том 4. Захворювання слизової оболонки порожнини рота: підручник / М.Ф. Данилевський, А.В. Борисенко, О.Ф. Несин та ін. — 2-е видання. – К. : Медицина, 2021.- 640 с.

Додаткова

1. Борисенко А.В. Стоматологічні захворювання: терапевтична стоматологія: підручник / А.В. Борисенко, М.Ю. Антоненко, Л.В. Линовицька та ін.; за ред. А.В. Борисенка. - К.: ВСВ «Медицина», 2017. – 664 с.
2. Кириленко І. І. Захворювання слизової оболонки ротової порожнини [Текст]: Навч. посіб. для студ., лікарів-інтернів і лікарів-слухачів закладів (факультетів) післядипломної освіти / І. І. Кириленко, І. В. Палійчук, М. М. Рожко. – К.: ВСВ "Медицина", 2016. – 352 с.
3. Лахтін Ю.В. Індексна оцінка пародонтального статусу: Навчальний посібник. □ Суми: СумДУ, 2017.– [Електронний ресурс].– Режим доступу: https://elearning.sumdu.edu.ua/free_content/lectured:4756186e535970c085c991c833488f45a3927116/20170910115019//index.html.
4. Семіологія в стоматології [Текст] : навч. посіб. / М. Я. Нідзельський, Э. Г. Шиян, М. Д. Король [та ін.]. – Полтава : ФОП Мирон І.А., 2017. – 188 с.
5. Скрипников П.М. Терапевтична стоматологія для лікарів-інтернів. Частина 1. Карієс та його ускладнення. Навчально-методичний посібник / Скрипников П.М., Удальцова К.О., Шинкевич В.І., Писаренко О.А., Хавалкіна Л.М., Тимошенко Ю.В., Геранін С.І.-Полтава, 2018.-278 с.
6. Скрипников П.М. Терапевтична стоматологія для лікарів-інтернів. Частина 2. Хвороби пародонта та слизової оболонки порожнини рота. Навчально-методичний посібник / Скрипников П.М., Скрипнікова Т.П., Хміль Т.А., Ступак О.П., Дубина В.О., Шевченко В.К., Вітко Ю.М. -Полтава, 2018.-327 с.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека медичного інституту СумДУ - <http://med.sumdu.edu.ua/index.php/uk/component/content/article/2-uncategorised/21-biblioteka-medichnogo-institutu-sumskogo-derzhavnogo-universitetu>
2. Інституційний репозитарій СумДУ - <http://essuir.sumdu.edu.ua/?locale=uk>
3. Бібліотека СумДУ - <http://library.sumdu.edu.ua/>
4. Інтернет-ресурси - http://library.sumdu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=34&lang=uk
5. Наукові ресурси України - http://library.sumdu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=382&lang=uk
6. Тематичні (медичні науки) ресурси - http://library.sumdu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=697&lang=uk